

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

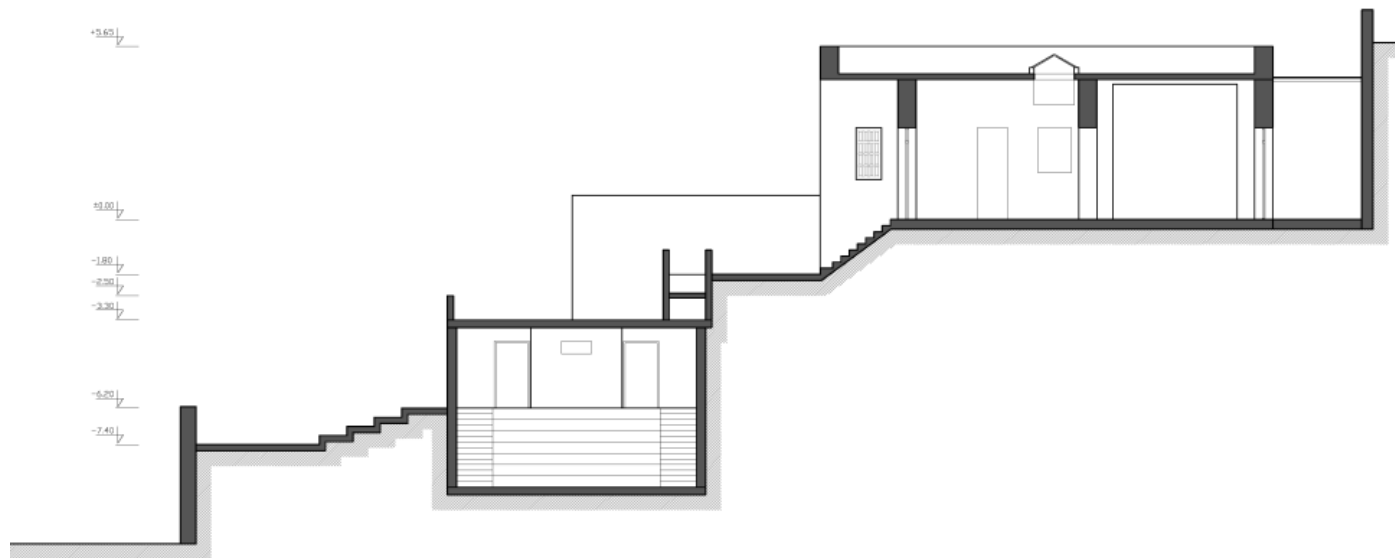
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΤΕ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΠΑΛΑΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ – ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΡΗΓΟΡΗΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΠΑΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ/ΠΡΟΛΟΓΟΣ (σελ 2)

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ-ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ	3
1.1. Ιστορική και αρχιτεκτονική καταγραφή.....	3
1.2. Μνημειακός πλούτος και ευρήματα	9
1.2.1. Τα εγχυτρισμένα βρέφη	10
1.2.2. Τα ψηφιδωτά	13
2. ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ	14
2.1. Ιστορικό του κτιρίου	14
2.2. Η θέση του κτιρίου στον οικισμό	15
2.3. Η αρχιτεκτονική και η δομή του κτιρίου	17
2.4. Παθολογία	19
3. Η ΠΡΟΤΑΣΗ	22
3.1. Λόγοι που οδήγησαν στην επιλογή του θέματος .	22
3.2. Κτιριολογικό πρόγραμμα	23
3.3. Αρχιτεκτονική πρόταση	24
4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	25
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΣΧΕΔΙΑ	26

ΕΙΣΑΓΩΓΗ/ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά στην αποκατάσταση και επανάχρηση ενός παλαιού σχολείου στην Αστυπάλαια. Το εν λόγω κτίριο λειτουργούσε σα σχολείο έως το 2004, ενώ τα τελευταία χρόνια είναι εγκαταλελειμμένο. Η αρχική πρόθεση ήταν να γίνει η εγκατάσταση μια νέας χρήσης έτσι ώστε να αξιοποιηθεί το κτίριο και ο χώρος να αποκτήσει μια ζωτικότητα. Επιπρόσθετα, ο πλούσιος αρχαιολογικός πλούτος του νησιού σε συνδυασμό με τις νεώτερες ανακαλύψεις ενίσχυσαν την ανάγκη δημιουργίας ενός χώρου πολιτισμού που θα στεγάσει και θα αναδείξει τα ευρήματα.

Η λύση που προτείνεται είναι η διατήρηση του υφιστάμενου κτιρίου, η αποκατάσταση των βλαβών και η προσθήκη κάποιων νέων χώρων ώστε να δημιουργηθεί ένα σύγχρονο αρχαιολογικό μουσείο με σκοπό να αναδείξει τον ιστορικό αλλά και τον σύγχρονο χαρακτήρα του νησιού.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ-ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ

1.1. Ιστορική και αρχιτεκτονική καταγραφή

Ιστορικά: Η Αστυπάλαια είναι νησί του Αιγαίου και ανήκει διοικητικά στα Δωδεκάνησα, αλλά γεωγραφικά και πολιτισμικά βρίσκεται ανάμεσα στα Δωδεκάνησα και στις Κυκλάδες. Το νησί βρίσκεται μέσα στο νότιο τμήμα του Αιγαίου Πελάγους, 280 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Αθήνας και είναι διαμορφωμένο σαν πεταλούδα, διαστάσεων περίπου 18 χιλιόμετρα μήκος και 13 χιλιόμετρα πλάτος, με μια περιοχή περίπου 99τχ².

Η Αστυπάλαια ήταν πατρίδα του Ολυμπιονίκη Κλεομήδη και κατά τους αρχαίους χρόνους παρουσίασε ιδιαίτερη ακμή. Στο νησί υπήρχαν ιερά της Αθηνάς, του Δία, του Απόλλωνα, του Ασκληπιού, της Περσεφόνης, της Αρτέμιδος καθώς επίσης και Πρυτανείο, Θέατρο, Στοά και Αγορά. Κατά την ελληνιστική περίοδο, λόγω της προνομιακής της θέσης, υπήρξε λιμάνι σταθμός των Πτολεμαίων της Αιγύπτου, ενώ κατά την ρωμαϊκή περίοδο παρουσιάστηκε σημαντική ακμή χάρη στα πολλά φυσικά λιμάνια της.

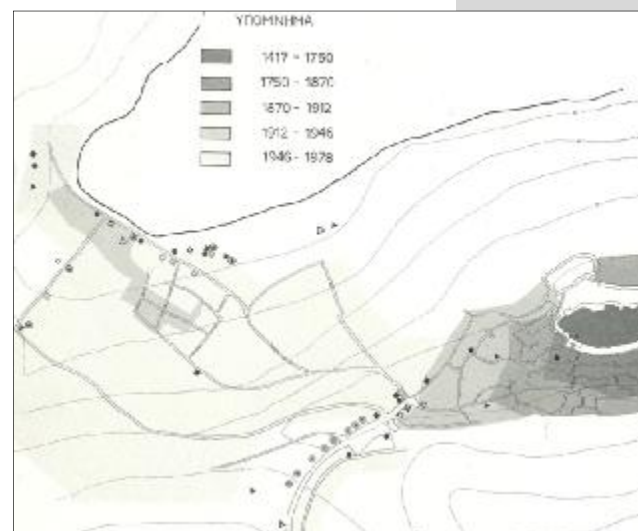
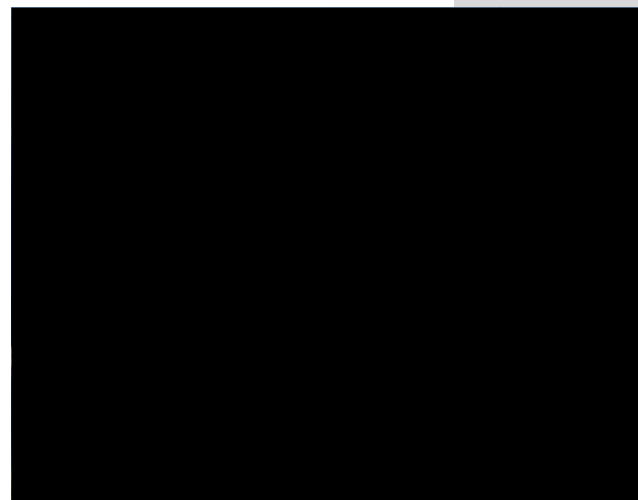
Με αυτά τα τοπογραφικά προσόντα και την φυσική οχύρωση που παρείχε, η Αστυπάλαια κίνησε πολλές φορές στο πέρασμα των αιώνων το ενδιαφέρον των Κυριάρχων αλλά και των Πειρατών, γεγονός το οποίο έδωσε τέλος στην ανάπτυξη του νησιού. Η Αστυπάλαια αναδύεται εκ νέου, όταν περιέρχεται στην κυριαρχία του Ενετού ευγενή Τζιοβάνι Κουερίνι το 1413, ο οποίος χτίζει το κάστρο ή ανακαινίζει την προϋπάρχουσα οχύρωση (δεν είναι σαφές τι από τα δύο συνέβη) και

μεταφέρει εποίκους από την Τήνο και τη Μύκονο στο ερημωμένο από τους πειρατές νησί. Το όλο εγχείρημα επισημοποιείται με την μετονομασία του νησιού σε Αστυνέα.

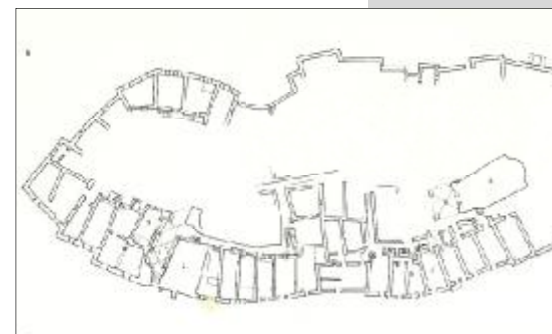
Ο οικισμός της χώρας: Η Αστυπάλεια αποτελείται από τρεις μόνο οικισμούς (αυτών της Χώρας, αυτών της Ανάληψης ή Μαλτεζάνας και κατά τους θερινούς μήνες το Λιβάδι) με αυτών της χώρας να δεσπόζει στο νησί. Η πολεοδομική μορφή του οικισμού της Χώρας της Αστυπάλειας και η εξέλιξη του κατά την αρχαιότητα δεν είναι ακριβώς γνωστή. Γραπτά των ιστορικών καθώς και ενδείξεις πλήθους ευρημάτων όμως, οδηγούν στο συμπέρασμα πως αρχικά επρόκειτο για έναν αρχαϊκό οικισμό, στη θέση του οποίου αναπτύχθηκε ο μεταγενέστερος. Ο οικισμός της Χώρας με το Ενετικό Κάστρο, καταλαμβάνει την κορυφή της χερσονήσου, αναπτύσσεται κυρίως στη βορειοδυτική πλευρά της και από την κορυφογραμμή κατηφορίζει προς τη θάλασσα μέχρι την παραλία του Πέρα Γιαλού.

Το Ενετικό Κάστρο: κατασκευασμένο από πέτρα, δεσπόζει πάνω στο λόφο-χερσόνησο και έχει άμεση ορατότητα προς τα δύο φυσικά λιμάνια του νησιού, τη Μαλτεζάνα (Ανάληψη) και τον Άγιο Ανδρέα, καθώς και προς τον Πέρα Γιαλό και το Λιβάδι. Το κάστρο, χτίστηκε με πρωταρχικό στόχο να ενισχύσει την άμυνα του νησιού απέναντι στους πειρατές, που εξακολουθούσαν να απειλούν τους νησιώτικους πληθυσμούς έως περίπου τα τέλη του 18 αιώνα.

Οι κατοικίες του κάστρου: Το τείχος του Κάστρου αποτελούν τα περιμετρικά σπίτια του, τα ξώκαστρα, που είναι και τα παλαιότερα κτίσματα. Αναγκαστικά, τα κτίσματα που περικλείονται στον τυπικό οχυρό πυρήνα τα σώκαστρα αλλά και τα ξώκαστρα έχουν ελάχιστες διαστάσεις και πολύ συχνά τυποποιημένες μορφές, καθώς προκύπτουν από ενιαίο σχεδιασμό και όχι από μια προσθετική, οργανική διαδικασία, όπως είναι ο κανόνας στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Κάτω από τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης της εποχής τα σπίτια του Κάστρου ήταν σχεδόν όλα τρίπατα. Κάθε τρίπατο σπίτι περιλαμβάνει μία, δύο ή τρεις μονόχωρες κατοικίες, στεγάζει δηλαδή μία, δύο ή τρεις οικογένειες. Για οικονομία χώρου οι κοινόχρηστες χώροι (δρόμοι, περάσματα) είναι ελάχιστοι, δεν υπάρχουν αυλές ή κεντρικές πλατείες και ο μόνος δημόσιος χώρος του οικισμού είναι το πλάτωμα μπροστά στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου.

Το Κάστρο κατά καιρούς, ήταν πολύ πυκνοκατοικημένο. Στα 4 στρέμματά του ζούσαν κατά μέσο όρο 2.500 άτομα, ενώ φαίνεται από μαρτυρίες πως οι κάτοικοι είχαν φτάσει και στις 4.000. Για το εσωτερικό του Κάστρου που είναι σήμερα ισοπεδωμένο υπάρχουν λίγα γραπτά κείμενα. Η Marica Montesanto γράφει το 1930: “Περίεργο είναι το εσωτερικό του οικισμού του Κάστρου. Τα παμπάλαια σπίτια, πιο ψηλά από το συνηθισμένο τύπο της νησιώτικης κατοικίας, για την στο έπακρο εκμετάλλευση του διαθέσιμου χώρου σχηματίζουν πολύ στενά δρομάκια γεμάτα μυστήριο, που χάνονται, ανεβαίνουν και κατεβαίνουν σ’ ένα λαβύρινθο που στην πρώτη ματιά αποπροσανατολίζει”.

Ανάπτυξη από το 1537 έως το 1870: Η Αστυπάλαια περνάει μια περίοδο σχετικής αυτονομίας και απολαμβάνει κατά καιρούς προνόμια. Όταν μειώθηκε ο πειρατικός κίνδυνος προς το τέλος του 18^{ου}, αρχές του 19^{ου} αιώνα, ο οικισμός αυτός επεκτάθηκε σταδιακά έξω από τον οχυρό δακτύλιο, οπότε τα σπίτια απέκτησαν μεγαλύτερη ευρυχωρία. Ανάλογα με την κλίση του εδάφους και την διάταξη των κτισμάτων, το δώμα του ενός σπιτιού μπορεί να χρησιμοποιείται σαν αυλή για το αμέσως από πάνω του. Αυτή η αλληλοδιείσδυση των ιδιοκτησιών μέσα στο πυκνό πλέγμα των νησιώτικων οικισμών, δημιούργησε από νωρίς την ανάγκη θεσμικής ρύθμισης των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων κάθε ιδιοκτήτη. Οι άγραφοι αυτοί νόμοι, που απηχούν παλαιότερες βυζαντινές και κάποτε φράγκικες διατάξεις, εξασφάλιζαν το δικαίωμα για άμεση προσπέλαση, φώς και θέα σε κάθε σπίτι, και καθόριζαν τον τρόπο επαύξησης του κτίσματος χωρίς να αδικούνται οι γείτονες.

Το μονόχωρο σπίτι εξακολουθεί να είναι ο βασικός πυρήνας και να επεκτείνεται κυρίως κάθετα. Ο υπαίθριος χώρος έχει επίσης αυξηθεί. Η διάταξη των ελεύθερων χώρων υπαγορεύεται υπό την μορφή του εδάφους, οι δρόμοι δηλαδή και τα μονοπάτια δεν ακολουθούν αυστηρά γεωμετρικές εκτάσεις, αλλά προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και της σταδιακής ανάπτυξης του οικισμού. Όπως ένα κτίσμα προσαρμόζεται στο έδαφος, έτσι και στην χάραξη των δρόμων εφαρμόζεται η πιο οικονομική λύση που συνδυάζει την ελάχιστη δυνατή επέμβαση πάνω στο τοπίο.

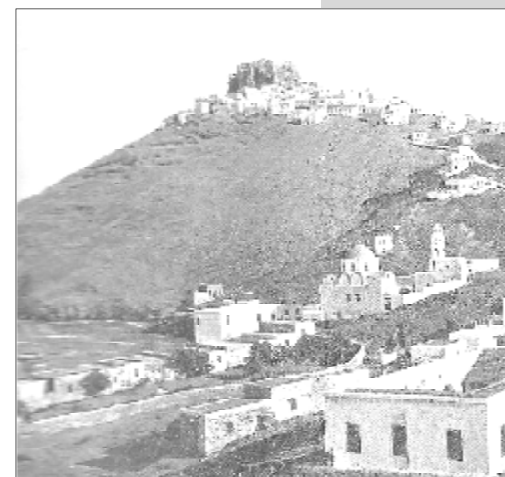
Από το 1870 έως το 1912: η Αστυπάλαια ήταν υπό την κυριαρχία των Οθωμανών. Εξαιτίας της βιομηχανικής επανάστασης στην Ευρώπη και λόγω της καταστροφής του περιφημου εμπορίου της

ανατολής οι Τούρκοι ευρισκόμενοι και αυτοί σε οικονομική δυσπραγία αποσύρουν τα προνόμια και επιβάλουν βαρείς φόρους. Οι δυσχερείς οικονομικές συνθήκες αναγκάζουν σημαντικό αριθμό κατοίκων (πληθυσμός 4000 κάτοικοι περίπου) να γίνουν ναυτικοί και μετανάστες.

Οκτώ γειτονιές έχουν δημιουργηθεί έξω από το κάστρο: Πορταΐτισσα, Ασβεστωτή, Καράι, Πάλος, Μεγάλη Παναγιά, Σταυρός, Παπαδάκη, Πέρα Γιαλός. Το Κάστρο εγκαταλείπεται από τους κατοίκους του και τα υλικά των κατεστραμμένων σπιτιών του χρησιμοποιούνται για το χτίσιμο των νέων.

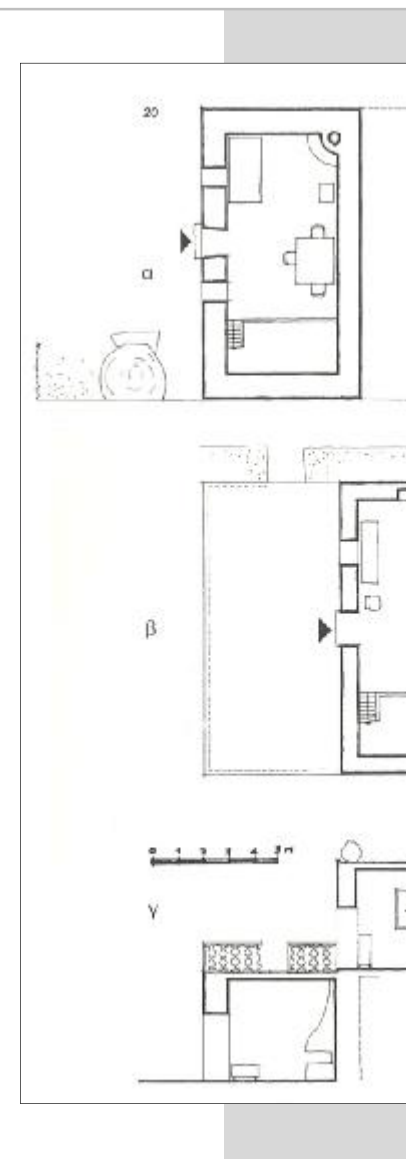
Από το 1912 έως το 1948: που έγινε η ενσωμάτωση της Αστυπάλαιας στην Ελλάδα, περνάει στα χέρια των Ιταλών. Όπως όλα τα Δωδεκάνησα, ανάλογα με την σπουδαιότητά τους, έτσι και η Αστυπάλαια κατά την περίοδο αυτή απέκτησε κοσμικά κτίρια που έως τότε έλειπαν παντελώς. Το Δημαρχείο, το Τελωνείο, η Αστυνομία, το Σχολείο και μια καθολική Εκκλησία. Η ιταλική αρχιτεκτονική είχε ελάχιστες προσμίξεις από την ντόπια και την μετέπειτα αρχιτεκτονική στα νησιά. Το εμπορικό κέντρο της χώρας την εποχή αυτή ήταν στην περιοχή Καράι και κατά μήκος του οδικού άξονα που οδηγεί στο Δημαρχείο. Στον οδικό άξονα από την Πορταΐτισσα, Καράι, πλατεία στεγάζονταν τα μόνιμα καταστήματα, βιοτεχνίες, εργαστήρια στα ισόγεια των σπιτιών ή σε ειδικά κατασκευασμένα κτίρια. Στην ίδια θέση αναπτύσσεται και το κοινωνικό κέντρο του οικισμού, έξω από το Κάστρο. Εδώ εγκαθίσταται η αστυνομία, η φασιστική λέσχη (casa del Fasso) καθώς και δύο καφενεία. Η πόλη κατεβαίνει σιγά σιγά προς τον Γιαλό. Ο οικισμός αποτελείται τώρα από τρία τμήματα (την παλιά πόλη στο λόφο, το γραμμικό άξονα του κεντρικού δρόμου προς την θάλασσα καθώς και τον Πέρα Γιαλό (λιμάνι).

Το Αστυπαλίτικο σπίτι: όπως και τα άλλα σπίτια στο Αιγαίο (Κυκλάδες, Δωδεκάνησα) βασίζεται στο μονώροφο και μονόχωρο πυρήνα. Χρησιμοποιούν για την κατασκευή του τα διαθέσιμα τοπικά υλικά, όπως την πέτρα και την περιορισμένη ξυλεία. Έτσι βλέπουμε την φέρουσα κατασκευή της στέγης να αποτελείται από μια ξύλινη δοκό κατά μήκος όταν υπάρχει ή είναι εύκολη η προμήθεια της, είτε από ένα χτιστό τόξο. Η κατασκευή της στέγης συμπληρώνεται με μικρότερα εγκάρσια δοκάρια, κάλυψη με σανίδωμα ή καλάμια, επίστρωση με φύκια και τέλος με ειδικό αδιάβροχο πυλό που συντηρείται κάθε χρόνο ώστε να μην απορροφά το νερό της βροχής το χειμώνα. Η εσωτερική διάταξη του σπιτιού είναι εξαιρετικά απλή.

Το μονόσπιτο έχει συνήθως εσωτερικά πλάτος 3.00μ – 3.50μ και μήκος 5.00μ – 7.50μ, δηλαδή στενομέτωπος χώρος. Αργότερα εγκαταλείπεται ο τύπος αυτός σαν ανθυγιεινός και επικρατεί ο πλατομέτωπος με την μεγάλη πλευρά στο δρόμο, οπότε ανοίγονται περισσότερα παράθυρα και μεγαλώνει η πόρτα.

Τα δώροφα δημιουργήθηκαν με την προσθήκη ορόφου πάνω από τους στάβλους που είχαν οι κάτοικοι του Κάστρου έξω από αυτό για τις αγροτικές εργασίες, την φύλαξη των ζώων, καρπών και εργαλείων. Το ισόγειο που το λέγανε «κατώι ή στάβλο» και τον α' όροφο το «ανώι ή καλό σπίτι». Το κατώι καλύπτεται με θόλο ή ξύλινη κατασκευή και έχει παχύς τοίχους. Στην είσοδο έχουν και χτιστή στέρνα «γιστέρνα» όπου μαζεύουν τον χειμώνα τα βρόχινα νερά για πόσιμο και για την λάντζα του σπιτιού. Σε μερικά σπίτια έχουμε και εσωτερική επικοινωνία των δύο ορόφων με άνοιγμα την «μπούκα».

Η εσωτερική διάταξη του σπιτιού στα ισόγεια μονόχωρα είναι απλή. Ο χώρος του ύπνου είναι πάντοτε υπερυψωμένος περίπου ένα με δύο μέτρα από το δάπεδο. Αποτελείται από ένα ξύλινο δάπεδο «σοφάς ή κρέββατος» πάνω στο οποίο κοιμούνται τα μέλη της οικογένειας. Κάτω από τον σοφά αποθηκεύονται τρόφιμα και σοδιές.

Κατά την διάρκεια της Ιταλικής κατοχής στα Δωδεκάνησα εγκαταστάθηκε και στην Αстуπάλεια Ιταλικός στρατός (περίπου 2000 έως 2500 ανδρών). Ως εκ τούτου λόγω των πληθυσμιακών αναγκών της εποχής ιδρύθηκαν νέες βιοτεχνίες όπως βυρσοδεψεία, υποδηματοποιεία, οινοποιεία, σιδηρουργεία, ξυλουργεία, αλευρόμυλοι, φούρνοι και άλλα. Μεγάλο μέρος του Αстуπαλίτικου πληθυσμού ζούσε από αυτά τα εργαστήρια και τις βιοτεχνίες. Τα κτίσματα κατά την περίοδο αυτή είναι πιο μεγάλα προκειμένου να καλύψουν τις επιπλέον δραστηριότητες. Η περίοδος αυτής της ακμής αποτυπώθηκε και στις κατασκευές με την δημιουργία περιτεχνών όψεων στα κτίρια και με ευρυχωρία εσωτερικού χώρου.

Μετά την αποχώρηση των Ιταλών παρουσιάστηκε οικονομική παρακμή που είχε σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση και πάλι μεταναστευτικού ρεύματος. Εικόνα ανάπτυξης επανέρχεται με την εμφάνιση του τουρισμού στα νησιά.

Μνημειακός πλούτος και ευρήματα.

1.2.1. Τα εγχυτρισμένα βρέφη

Στο νησί της Αστυπάλαιας στο νότιο Αιγαίο έχουν βρεθεί δύο νεκροταφεία τις πρώτης χιλιετίας π.Χ. το ένα περιέχει λείψανα ατόμων όλων των ηλικιών, ενώ το άλλο αποκλειστικά εγχυτρισμένα (θαμμένα σε αγγεία, η λέξη προέρχεται από τη χύτρα) βρέφη και νεαρά σε ηλικία άτομα.

Το 1981 η 22η Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων ανέλαβε τις πρώτες ανασκαφές στο νησί, οι οποίες αποκάλυψαν δυο νεκροταφεία: τον Κατσαλο και την Κυλινδρα, που σχετίζονται με τη Κλασική περίοδο αποικισμού στο νησί. Το νεκροταφείο Κατσαλος βρίσκεται στον γειτονικό λόφο της Χώρας, με αρχαιολογικά ευρήματα που χρονολογούνται από την Ύστερη Γεωμετρική περίοδο (περίπου 750 π.Χ.) μέχρι τους ρωμαϊκούς χρόνους. Προκαταρκτική ανάλυση από τα σκελετικά υπολείμματα από αυτό το νεκροταφείο υποδηλώνει ότι λείψανα ατόμων όλων των ηλικιών είχαν τοποθετηθεί εκεί.

Στο δεύτερο νεκροταφείο που ανασκάφηκε, στην Κυλινδρα, που βρίσκεται στην πλαγιά νοτιοδυτικά της Χώρας, ακριβώς κάτω από το Ενετικό κάστρο, βρέθηκε ένας μεγάλος αριθμός έκχυτρων βρεφών και νεαρών ατόμων. Τα λείψανα που βρέθηκαν είναι όλα τοποθετημένα μέσα σε αμφορείς, ακολουθώντας την κοινή πρακτική που εφαρμοζόταν κατά την Αρχαϊκή και την Κλασική περίοδο. Τα αγγεία που βρέθηκαν τοποθετούνται σε διάφορες χρονικές περιόδους. Τα παλαιότερα είναι της Ύστερης Γεωμετρικής περιόδου αλλά τα περισσότερα ανήκουν στο χρονικό διάστημα

ανάμεσα στην ύστερη Αρχαϊκή και την πρώιμη Κλασική περίοδο (600-400 π.Χ.).

Τα πιο παλιά αγγεία είναι υδρίες με γραπτή διακόσμηση και χρονολογούνται στην Ύστερη Γεωμετρική περίοδο. Τότε άλλωστε υπολογίζεται και η έναρξη χρήσης του χώρου, όπως συμβαίνει και στο νεκροταφείο ενηλίκων στον Κάτσαλο. Τα αγγεία της αρχαϊκής περιόδου είναι πολύ περισσότερα από τα γεωμετρικά, με σπάνια μοτίβα, ενώ υπάρχει πολύ μεγάλος αριθμός αμφορέων ποικίλων σχημάτων και προελεύσεων: Σάμου, Χίου, Θάσου, Κω, Ρόδου, Κνίδου, Κλαζομενών, ακόμη και τύπου Χαναάν-Παλαιστίνης. Το νεκροταφείο βρισκόταν πιθανότατα κοντά σε Ιερό της Ειλειθυίας που ήταν θεότητα-προστάτιδα της λοχείας, ένα ιερό που πιθανολογείται να βρίσκεται σε κάποιο σημείο της Χώρας της Αστυπάλαιας αλλά δεν έχει αποκαλυφθεί ακόμη. Δεχόταν νεογέννητα παιδιά που πέθαναν στη γέννα ή και βρέφη μέχρι δύο ετών, τα οποία σύμφωνα με το έθιμο τοποθετούνταν μέσα σε αγγεία για να έχουν την αίσθηση της μήτρας.

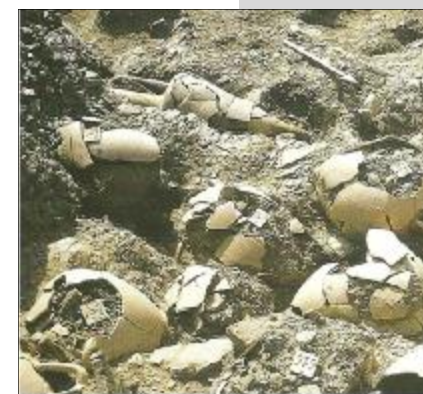
Παρά το γεγονός ότι λείψανα νεαρών σε ηλικία ατόμων θα ήταν αναμενόμενο να βρεθούν σε πολλά ταφικά μνημεία, σπάνια ανακτώνται από άλλους αρχαίους τάφους. Αυτό μπορεί εν μέρει να οφείλεται στη μικρή και ευαίσθητη φύση των σκελετών τους. Κατά τη διάρκεια της κλασικής περιόδου στην Ελλάδα, τα παιδιά θάβονταν συχνά μέσα στα κύρια νεκροταφεία ενώ τα πολύ νεαρά τοποθετούνταν σε εγχώρια ή εμπορικά αγγεία. Το ασυνήθιστο στο νεκροταφείο Κυλινδρα είναι ότι τα εκχυτρα βρίσκονται σε τόσο μεγάλη ποσότητα, με πάνω από 2700 να έχουν εντοπιστεί μέχρι σήμερα, καθιστώντας το, το μεγαλύτερο αρχαίο νεκροταφείο βρεφών στον κόσμο. Η πληθώρα των εγχυτρισμένων βρεφών και η μεγάλη χρονική έκταση που καταλαμβάνουν

τα ευρήματα μιλούν για τη σπουδαιότητα της Αστυπάλαιας τα αρχαία χρόνια ως κόμβου στρατηγικής σημασίας, ενώ πιθανολογείται ότι θάβονταν εδώ βρέφη από όλη τη Μεσόγειο.

Τα τελευταία χρόνια, επιστημονική ομάδα ανέλαβε την ανασκαφή και τη μελέτη στους αρχαιολογικούς αυτούς χώρους. Η ομάδα αποτελούμενη από ειδικούς ανθρωπολόγους, συντηρητές και μεταπτυχιακούς φοιτητές από τη ΔΟΑ και πανεπιστήμια από όλο τον κόσμο, είχε την ευθύνη για την αποκατάσταση, συντήρηση και μελέτη των ευρημάτων από τα δύο νεκροταφεία. Κατά τα τελευταία δέκα χρόνια η εργασία είχε επικεντρωθεί στο σκελετικό υλικό από το νεκροταφείο βρεφών, αλλά κατά τη διάρκεια του 2009 μέρος της ομάδας επικεντρώθηκε στην καθαριότητα, απογραφή και την προκαταρκτική ανάλυση των ευρημάτων από το νεκροταφείο Κατσαλος. Αυτή η περίοδος σημαδεύτηκε επίσης από μια αλλαγή σε χώρους, από ένα μικρό εργαστήριο σε έναν πολύ μεγαλύτερο στο παλιό κτίριο του σχολείου προτού και παύσουν οι εργασίες.

Παρόλη την αρχαιολογική σημασία του εγχειρήματος, λόγω έλλειψης πόρων οι εργασίες σταμάτησαν, ο χώρος εγκαταλείφθηκε και τα ευρήματα, φυλάσσονται σε αποθηκευτικούς χώρους, χωρίς να έχει ολοκληρωθεί η αποκατάστασή τους. Πηγάζει ως εκ τούτου η ανάγκη δημιουργίας ενός χώρου που όχι μόνο θα φιλοξενεί και θα εκθέτει τα ευρήματα αλλά θα παρέχει και τις εγκαταστάσεις για την αποκατάστασή τους.

1.2.2. Τα ψηφιδωτά

Κατά την πρωτοχριστιανική εποχή (300-600μ.χ), τον εκχριστιανισμό των νησιών ακολούθησε οικοδομική έξαρση κατασκευής χριστιανικών βασιλικών. Σήμερα, διάσπαρτα στην Αστυπάλαια εντοπίζονται τα ερείπια πολλών τέτοιων βασιλικών, αλλά εκτός από αυτές υπάρχουν και άλλα χριστιανικά κτίσματα, οι λουτρώνες. Στα ερείπια των παραπάνω κτιρίων ανακαλύφθηκαν ψηφιδωτά δάπεδα που αποτελούν σημαντικό μέρος του αρχαιολογικού πλούτου του νησιού.

Σημαντικά δείγματα αυτών των ψηφιδωτών είναι αυτά της βασιλικής των Αγίων Αναργύρων στη Χώρα, του ναυδρίου του Αγ. Βασιλείου στο Λειβάδι και στην Αγ. Βαρβάρα στην Ανάληψη. Μεγάλης έκτασης ψηφιδωτά βρέθηκαν στην Ανάληψη, στη θέση Καρέκλι.

Τέλος, εντυπωσιακά ψηφιδωτά δάπεδα βρέθηκαν σε πολύ καλή κατάσταση στον Λουτρώνα του Ταλλάρα στη Μαλτεζάνα, ελληνιστικά ψηφιδωτά, μοναδικά στον ελλαδικό χώρο, με χρώματα γαλαζωπά και κεραμιδιά και ενδιαφέρουσα σύνθεση με θέμα τις εποχές του χρόνου και τα σύμβολα του ζωδιακού κύκλου.

Τα παραπάνω ψηφιδωτά αυτή την στιγμή παραμένουν αναξιοποίητα, στη θέση όπου βρέθηκαν και τίθεται σημαντικό ζήτημα σε σχέση με το τι πρόκειται να γίνει για την συντήρηση και αξιοποίησή τους.

2. ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ

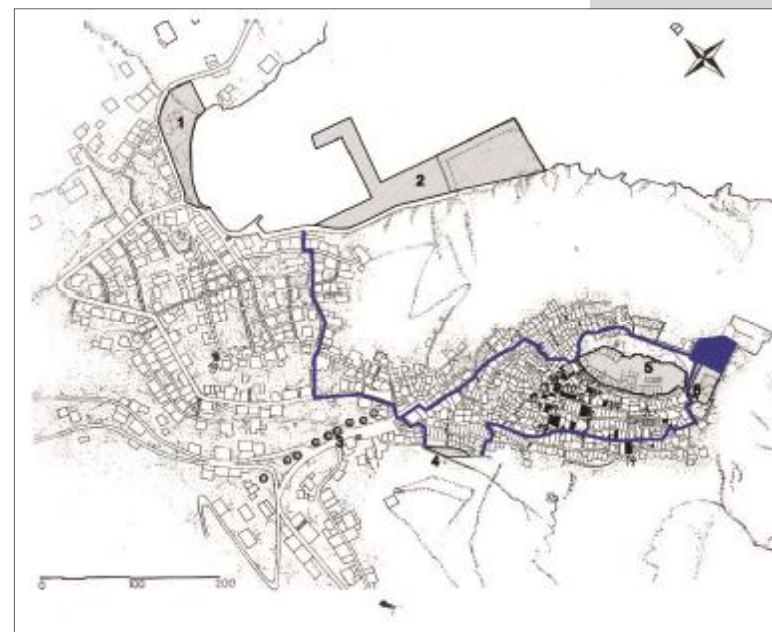
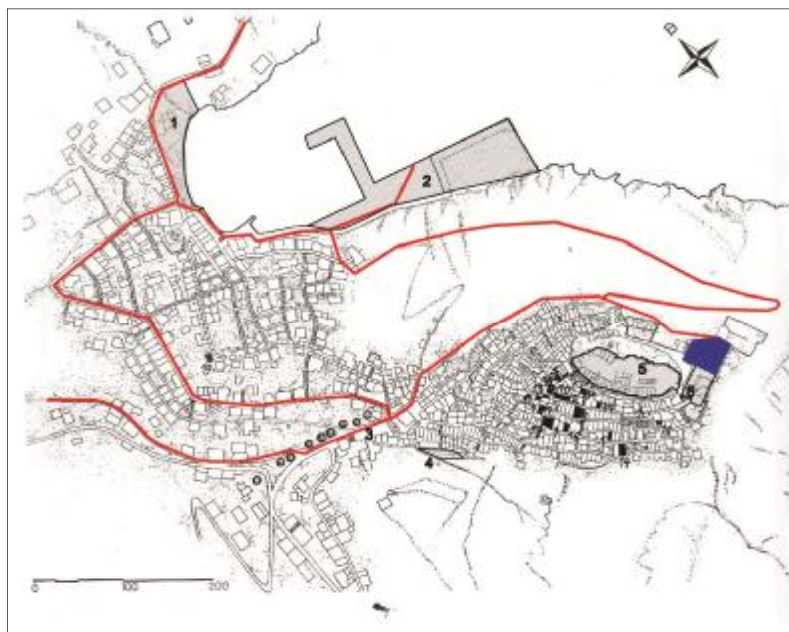
2.1. Ιστορικό του κτιρίου

Το οικόπεδο αγοράστηκε από το Σύλλογο Αστυπαλιτών Αμερικής και δωρίστηκε το 1925 στο δήμο Αστυπάλαιας. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 1926 και αποπερατώθηκε το 1930, ενώ το 1953 έγιναν κάποιες διαρρυθμίσεις στο εσωτερικό του. Όλες οι εργασίες έγιναν με έξοδα διαφόρων δωρητών και ευεργετών του νησιού. Το κτίριο, από την ολοκλήρωσή του το 1930 και μέχρι το 1936 λειτούργησε ως οκτατάξιο σχολείο. Το 1936 η εκπαιδευτική δραστηριότητα του κτιρίου διεκόπη από τους Ιταλούς έως και το 1944 λόγω του πολέμου. Από τότε και έως το 1972 λειτούργησε σαν δημοτικό σχολείο. Έκτοτε και μέχρι και τον Οκτώβριο του 2004 το κτίριο φιλοξένησε το πρώτο Γυμνάσιο - Λύκειο Αστυπάλαιας.

2.2. Η θέση του κτιρίου στον οικισμό

Το οικόπεδο του παλαιού σχολείου έχει εμβαδό 1270 τμ, βρίσκεται πολύ κοντά στην κορυφή του λόφου της Χώρας της Αστυπάλλαιας, στην ανατολική του πλευρά. Πιο συγκεκριμένα, βρίσκεται στις παρυφές του ενετικού κάστρου, δίπλα στον ιερό ναό της Πορταΐτισσας. Το ίδιο το κτίριο έχει προσανατολισμό βορειοανατολικό. Η πρόσβαση στο οικόπεδο γίνεται είτε με τα πόδια μέσα από τον πυκνοδομημένο οικισμό της χώρας, είτε με αυτοκίνητο. Η πρόσβαση με αυτοκίνητο μπορεί να γίνει είτε μέσα από τα σοκάκια του οικισμού, το οποίο όμως μπορεί να είναι δύσκολο τους τουριστικούς μήνες, είτε από τη βόρεινή πλευρά όπου υπάρχει ένας μη ασφαλτοστρωμένος δρόμος που συνδέει το κτίριο με το γιαλό.

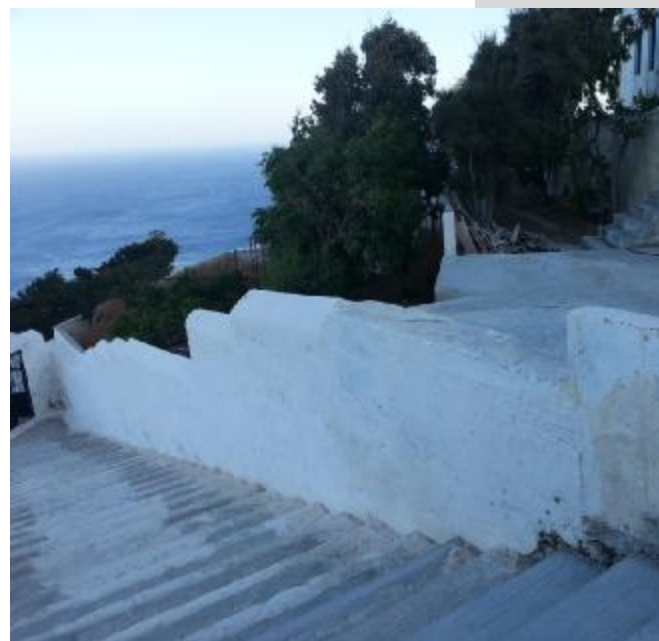
Προσβάσεις

Στη Δυτική πλευρά του οικοπέδου βρίσκεται η πρώτη είσοδος η οποία με κλίμακα οδηγεί στο επίπεδο της εισόδου. Στη Βόρεια όψη του οικοπέδου βρίσκεται η δεύτερη είσοδος. Μεταξύ τους επικοινωνούν με κοινοτική σκάλα.

2.3. Η αρχιτεκτονική και η δομή του κτιρίου.

Το κτίριο αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα τοπικής Δωδεκανησιακής, Ιταλικής Αρχιτεκτονικής. Η τοιχοποιία είναι φέρουσα, κατασκευασμένη από πέτρα και καλυμμένη εσωτερικά και εξωτερικά με λευκό επίχρισμα. Η στέγη είναι οριζόντια κατασκευασμένη από σκυρόδεμα εποχής. Το κυρίως κτίσμα είναι ισόγειο, αποτελούμενο από 6 αίθουσες, ένα διαμπερή χώρο υποδοχής και ένα κάθετο σε αυτόν διάδρομο. Με αυτή τη διάταξη όλες οι αίθουσες έχουν επικοινωνία με τον εσωτερικό χώρο υποδοχής. Ο ακάλυπτος χώρος του κτιρίου προσαρμόστηκε στη μορφολογία του φυσικού εδάφους και διαμορφώθηκε σε επίπεδα με τοίχους αντιστήριξης, κατά τα παραδοσιακά πρότυπα του νησιού.

Στο υπόγειο βρίσκεται ένας μικρός βοηθητικός χώρος, του οποίου η ημερομηνία κατασκευής δεν έχει προσδιοριστεί. Εκτός του βασικού κτιρίου, στο οικόπεδο βρίσκονται δυο ακόμη μικρά ισόγεια κτίσματα, τα οποία δημιουργήθηκαν μεταγενέστερα, για να καλύψουν τις αυξανόμενες ανάγκες του χώρου. Στο ένα τοποθετήθηκαν οι τουαλέτες και στο άλλο πιθανόν λειτούργησε ως χώρος διδασκαλίας και στη συνέχεια σαν αποθηκευτικός χώρος. Μεταγενέστερα, προστέθηκε το γήπεδο καλαθοσφαίρισης και στο χώρο που δημιουργήθηκε κάτω από την οριζόντια πλατφόρμα που κατασκευάστηκε τοποθετήθηκε ένα υπόγειος βοηθητικός χώρος.

2.4. Παθολογία

Το κτίριο έτσι όπως υπάρχει σήμερα, δεν χαρακτηρίζεται ως επικίνδυνο. Παρουσιάζει ωστόσο έντονες φθορές, οι οποίες πρέπει να επισκευασθούν με τις σύγχρονες μεθόδους της Επιστήμης και της Τέχνης και σύγχρονα υλικά για να σταματήσει η φθορά και να διατηρηθεί στο χρόνο. Έτσι θα μπορεί να είναι επισκέψιμο από όλους και ανάλογο της ιστορικής βαρύτητας που φέρει.

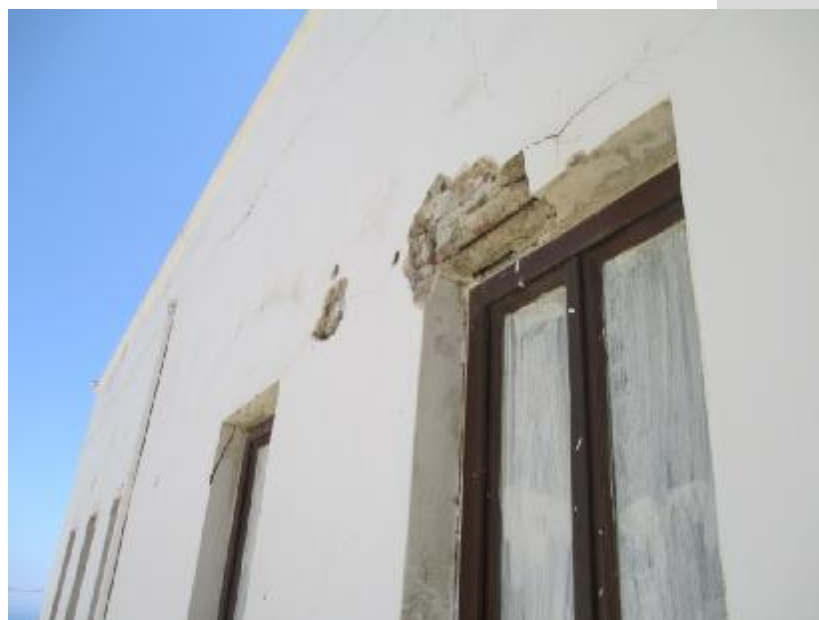
Οι φθορές που παρουσιάζει είναι οι εξής:

Φέρων Οργανισμός: Η κατασκευή του κτιρίου είναι από φέρουσα τοιχοποιία. Εξωτερικά από πέτρα και οι εσωτερικοί τοίχοι από κεραμικά στοιχεία (τούβλα εποχής). Σε κάποια σημεία εμφανίζονται ρηγματώσεις.

Οροφή: Η κατασκευή της στέγης είναι από διαδοκίδες (δοκάρακια) από οπλισμένο σκυρόδεμα εποχής. Η σύνδεση μεταξύ τους έχει πραγματοποιηθεί με τούβλα. Η επικάλυψη της οροφής έχει γίνει με φυσικά υλικά (πετρώματα, άργιλο, χώμα , ασβεστόλιθο). Κατά μήκος των διαδοκίδων εμφανίζονται κάποιες ρηγματώσεις και σε κάποια σημεία έχουν οξειδωθεί οι οπλισμοί των διαδοκίδων με αποτέλεσμα να έχει να έχει αποκολληθεί ο σοφάς. Φαίνεται να έχει γίνει επισκευή στο παρελθόν.

Σενάζ Υπέρθυρων: Έμφανίζονται έντονες ρηγματώσεις στα περισσότερα πρέκια των παραθύρων και των θυρών.

Επιχρίσματα: Έντονες ρηγματώσεις σε πολλά σημεία και ενδείξεις για εμφάνιση υγρασίας.

Προτάσεις για την αποκατάσταση των βλαβών

Οι εργασίες κατά σειρά προτεραιότητας είναι οι εξής:

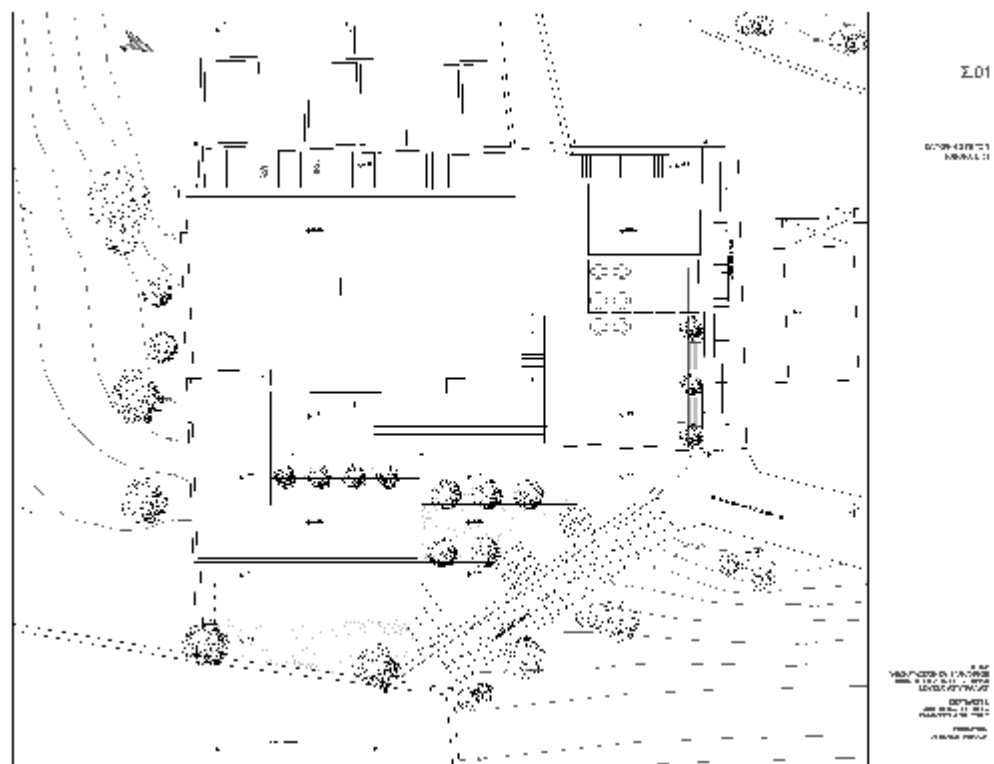
- καθαίρεση όλων των εσωτερικών και εξωτερικών επιχρισμάτων καθώς και κουφωμάτων
- έλεγχος στατικών και δομικών στοιχείων τοιχοποιίας (ρηγματώσεις)
- επισκευή ρηγματώσεων , αρμολόγηση με ενισχυμένα τσιμεντοειδή κονιάματα.

3. Η ΠΡΟΤΑΣΗ

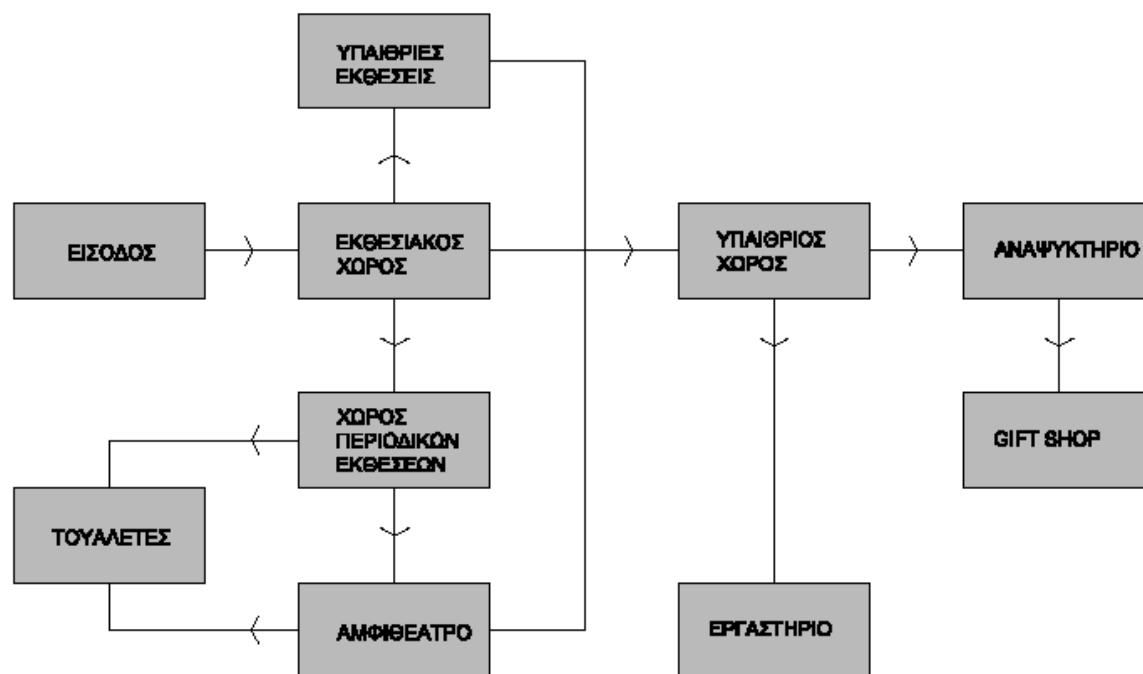
3.1 Λόγοι που οδήγησαν στην επιλογή του θέματος.

Βάσει των όσων αναφέρθηκαν είναι σαφής η σπουδαιότητα του μνημειακού και αρχαιολογικού πλούτου του νησιού, οπότε η δημιουργία ενός πολιτισμικού χώρου ο οποίος θα στεγάσει τα εν λόγω ευρήματα είναι αναγκαίος. Παράλληλα η επιλογή του συγκεκριμένου χώρου ενισχύθηκε από το γεγονός ότι λόγω της πρότερης χρήσης του ξεπερνά την κλίμακα του οικισμού και έχει τη δυνατότητα να φιλοξενήσει περισσότερες λειτουργίες.

Η πρόταση αφορά σε ένα σύγχρονο μουσείο, το οποίο εκτός από τους χώρους μόνιμων εκθέσεων, θα φιλοξενεί και χώρους περιοδικών εκθέσεων, υπαίθριων εκθέσεων και υπαίθριων εκδηλώσεων. Πέρα από αυτά θα διαθέτει gift shop και αναψυκτήριο που έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν την επισκεψιμότητα του χώρου. Τέλος θα διαθέτει εργαστήριο και χώρο φύλαξης όπου θα γίνεται η συντήρηση και η φύλαξη των ευρημάτων και κυρίως των έκχυτρων βρεφών.

3.2 Κτιριολογικό πρόγραμμα

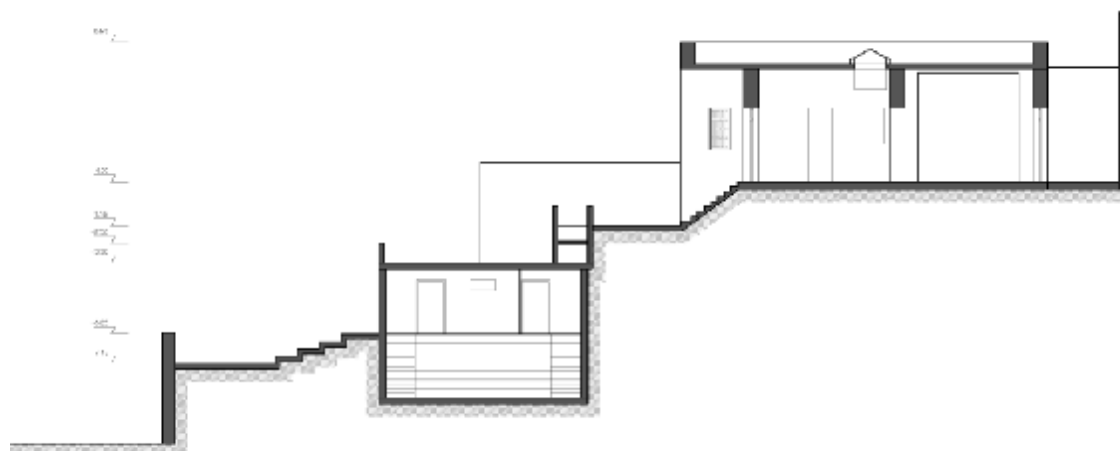
3.3. Αρχιτεκτονική πρόταση

Η κεντρική ιδέα της πρότασης για το μουσειακό συγκρότημα αφορά στη διατήρηση και αποκατάσταση των βασικών όγκων του κτιρίου καθώς και στην επανάχρησή τους. Ταυτόχρονα, γίνεται προσθήκη νέων χώρων κατά τα παραδοσιακά πρότυπα, όσον αφορά στην ογκοπλασία και την κλίμακα των νέων κτισμάτων όπως και των ανοιγμάτων τους.

Ουσιαστικά πρόκειται για διαμόρφωση του παλαιού σχολείου σε εκθεσιακό χώρο με την ταυτόχρονη προσθήκη νέων χώρων για εργαστήριο μελέτης και αποκατάστασης, χώρους εξυπηρέτησης των επισκεπτών, και αμφιθέατρο για τα σεμινάρια των φοιτητών και παρουσίαση στο κοινό της μελέτης τους. Το μουσείο αναπτύσσεται σε τρία επίπεδα.

Στο πρώτο (ισόγειο) είναι ο χώρος των μόνιμων εκθέσεων όπου τοποθετούνται τα έγχυτρα και τα ψηφιδωτά. Παράλληλα, στο ίδιο επίπεδο βρίσκονται το αναψυκτήριο και το κατάστημα δώρων, καθώς και ο χώρος υπαιθρίων εκθέσεων. Στο δεύτερο επίπεδο (Α' υπόγειο) βρίσκεται ο χώρος περιοδικών εκθέσεων και το εργαστήριο, το οποίο συνοδεύεται από αποθηκευτικό χώρο φύλαξης. Στο τρίτο επίπεδο (Β' υπόγειο) τοποθετείται μία αμφιθεατρική αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και οι τουαλέτες.

Γενικά ο σχεδιασμός στοχεύει στη δημιουργία ενός σύγχρονου χώρου, που θα μπορεί να χρησιμοποιείται από όλους, εύκολα προσβάσιμο σε ΑΜΕΑ που θα συνδυάζει πολλαπλές χρήσεις και δραστηριότητες.

4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Νεοελληνική Αρχιτεκτονική

Δημήτρης Φιλιππίδης

Εκδοτικός οίκος " ΜΕΛΙΣΣΑ "1984

2. Αστυπάλαια πολεοδομία κ αρχιτεκτονική της χώρας

Παναγιώ Κ. Γραμματόπουλη , Σταύρος Β. Μαραλούμης , Στυλιανή Κ. Νελλη-Ποτηροπούλου, Γεώργιος Αχ. Πανέτσος , Χρήστος Απ.

Πανουσάκης

Έκδοση Ιεράς μητροπόλεως Λέρου , Καλύμνου , Αστυπάλαιας, 1994

3. Νησιά του Αιγαίου αρχιτεκτονική

Δημήτρης Φιλιππίδης

Εκδοτικός οίκος " ΜΕΛΙΣΣΑ "2003

4. Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική

Ε. Σαββάρη, Β. Τσαμτσούρη

Εκδοτικός οίκος " ΜΕΛΙΣΣΑ " 984

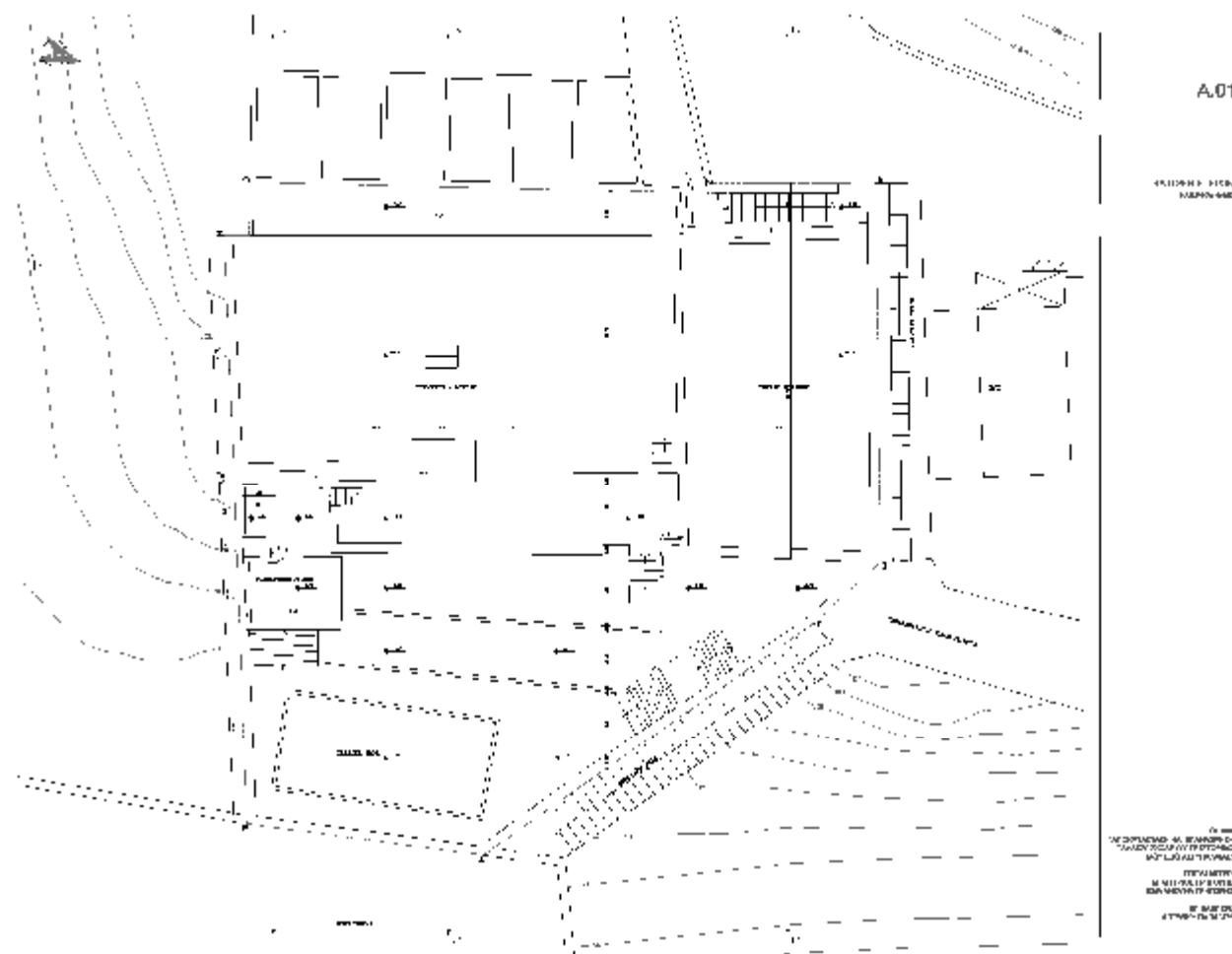
5. Αστυπάλαια – Ιστορία και ιστορίες

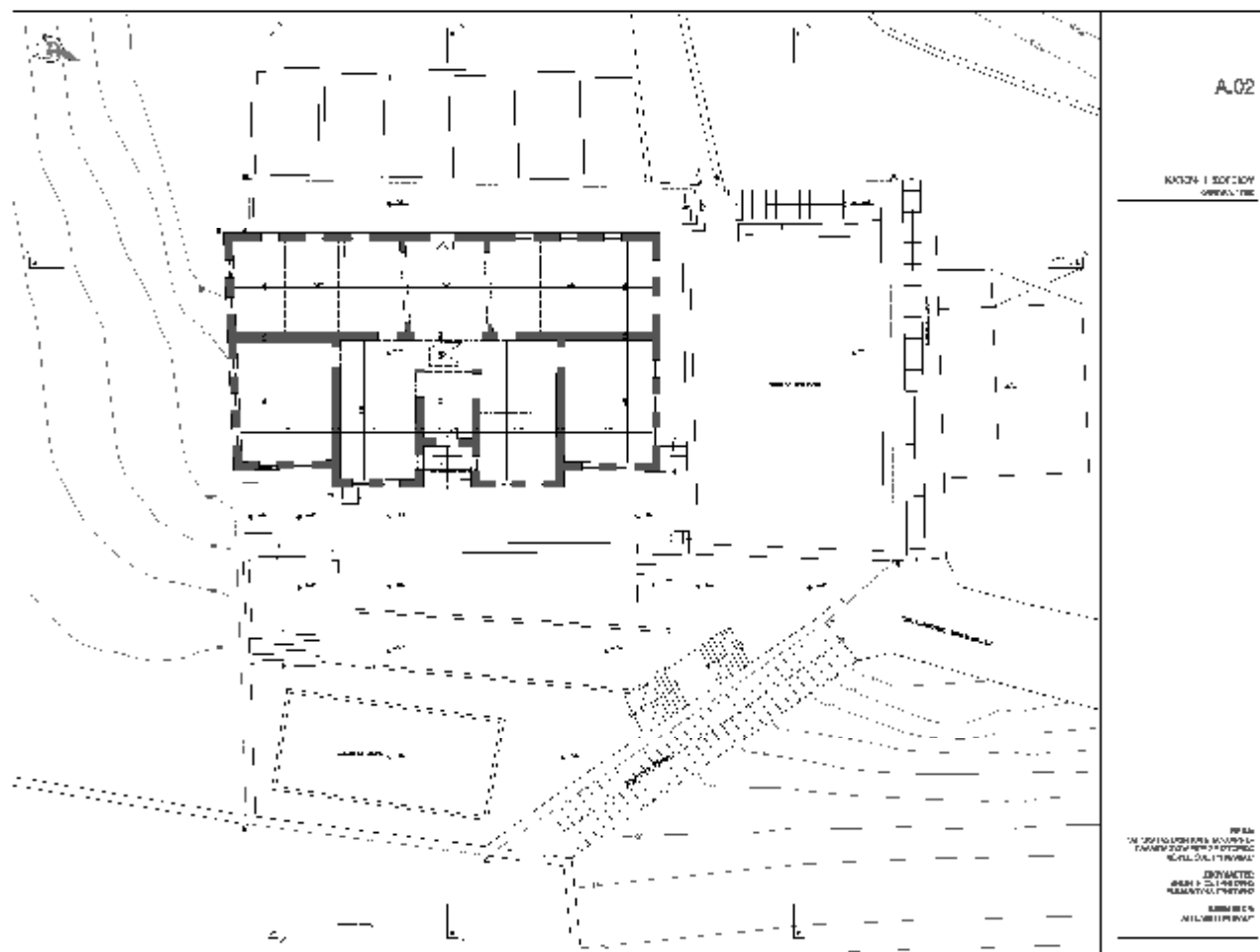
Ελευθέριος Φ. Ξάνθος

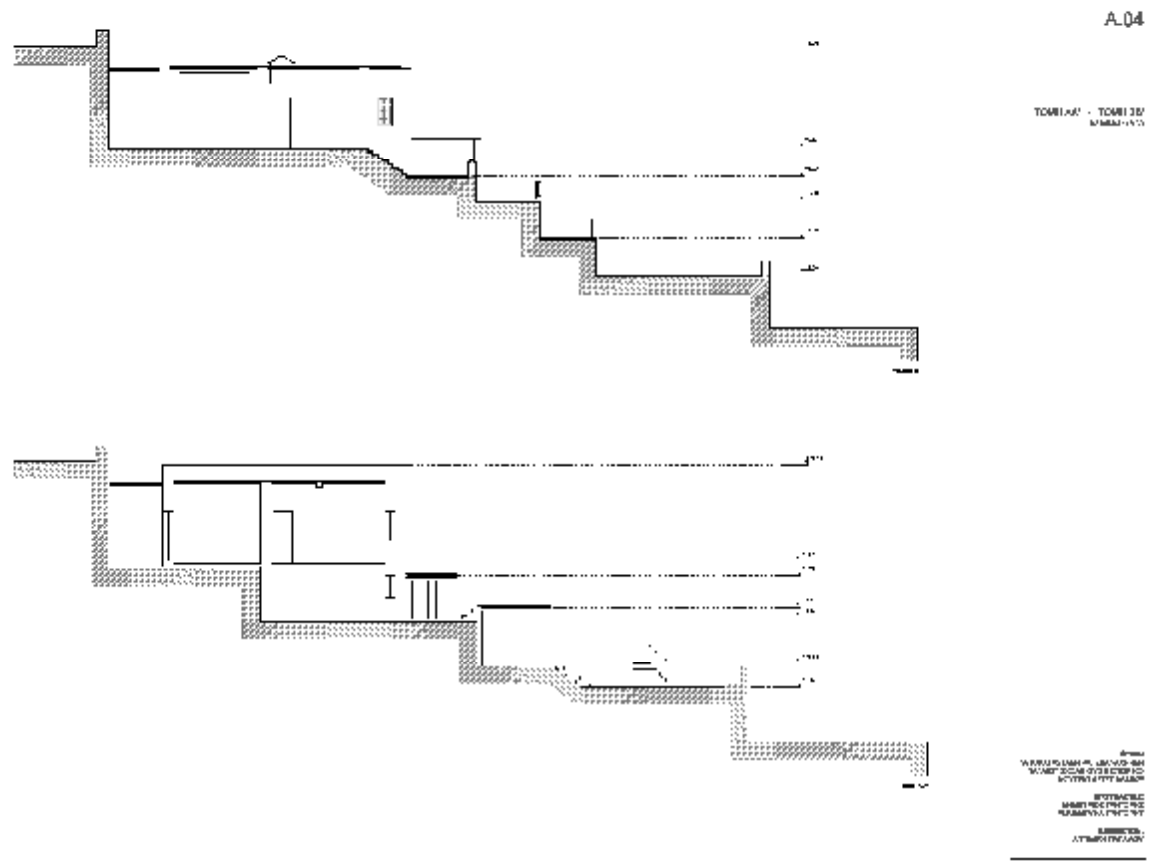
2009

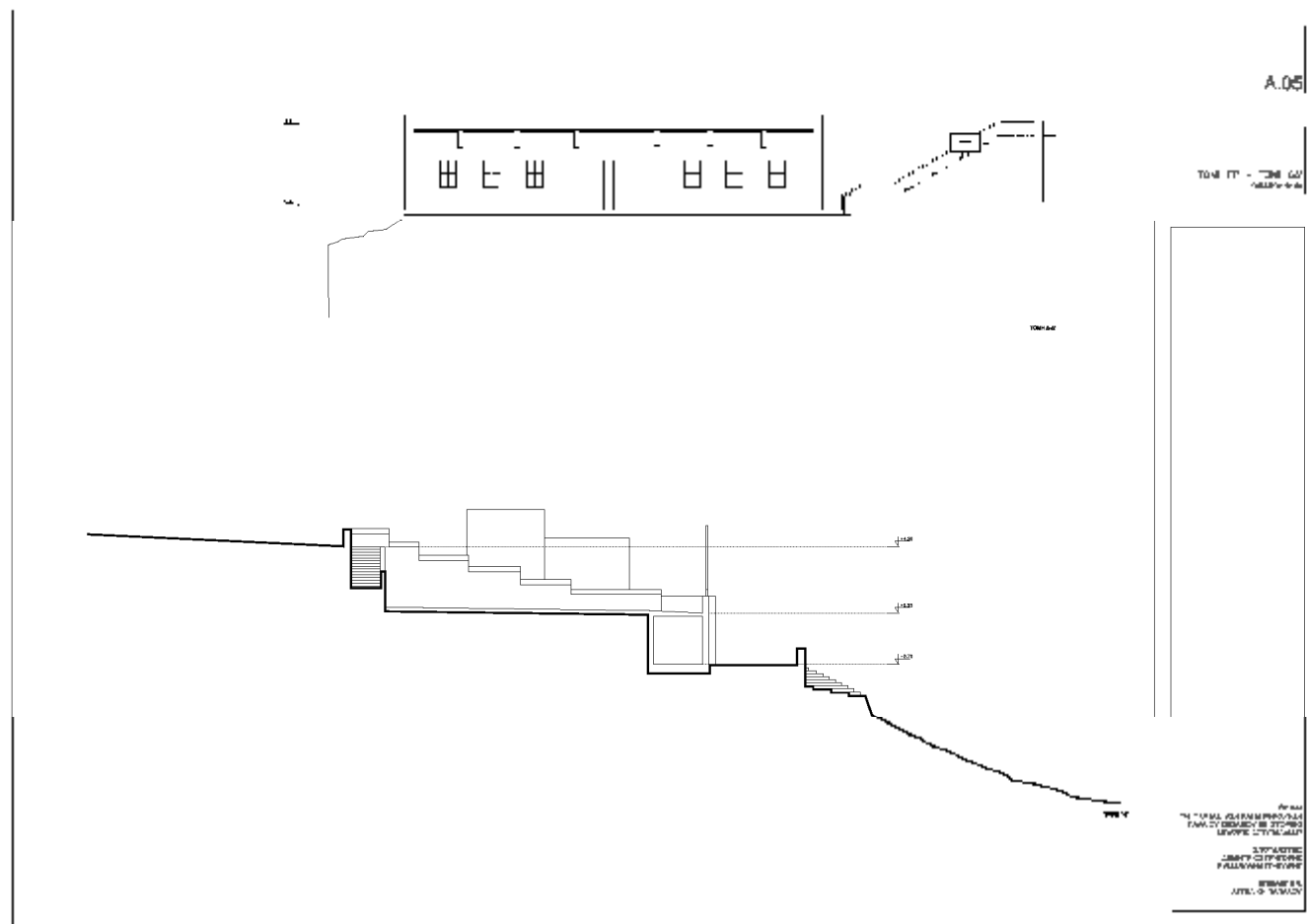
6. Δήμος Αστυπάλαιας- στοιχεία για το κτίριο και σχέδια αποτύπωσης του κάστρου

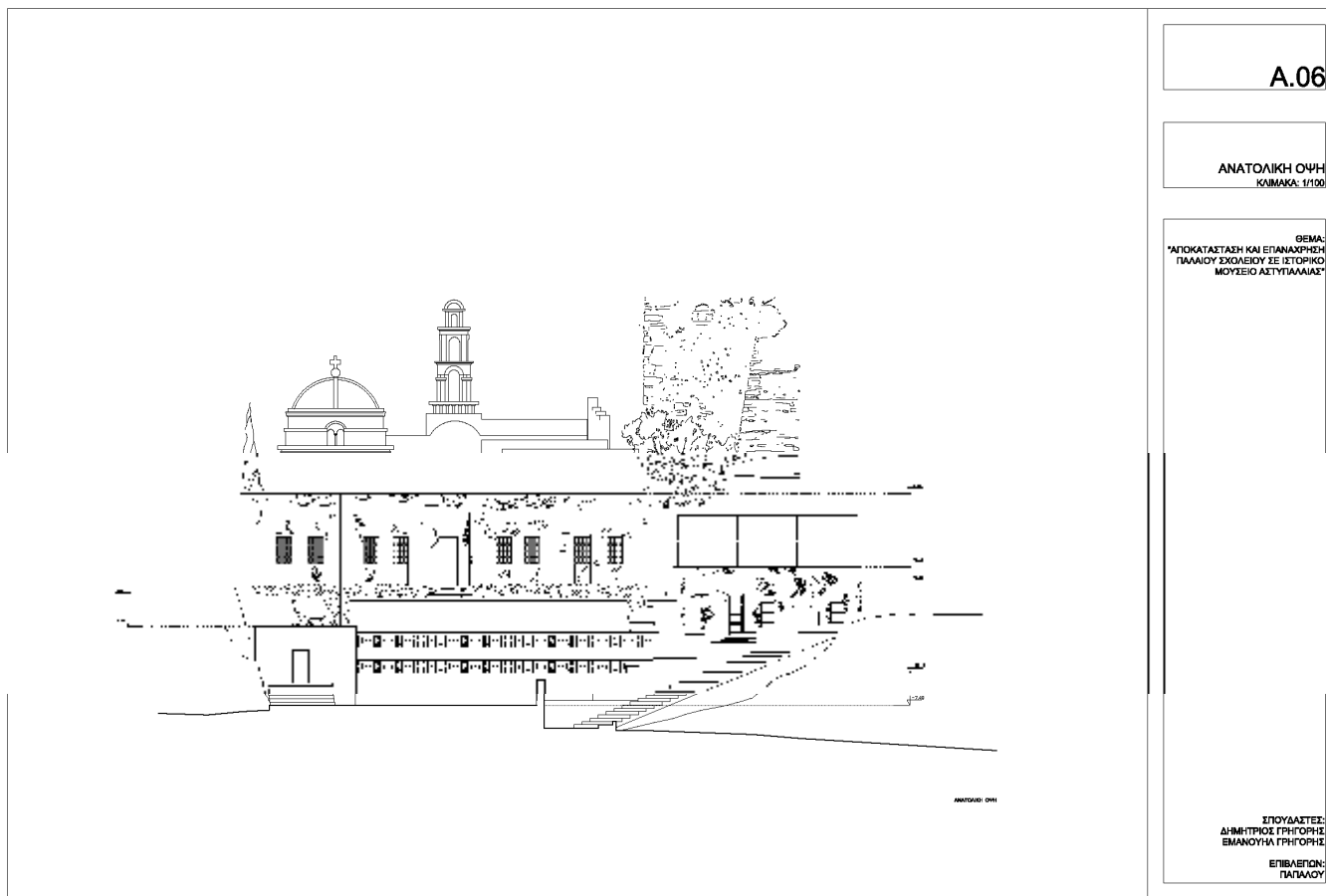

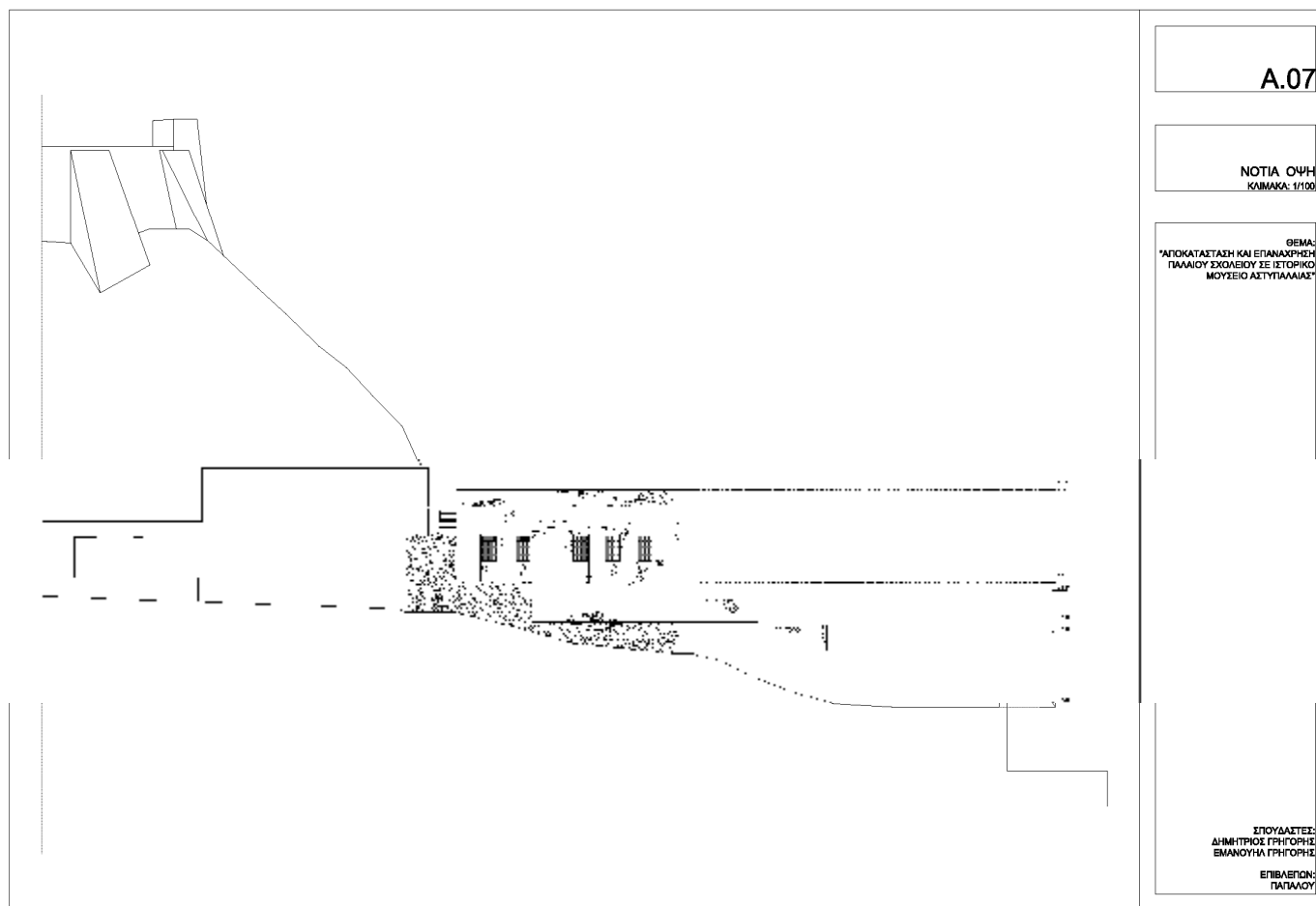

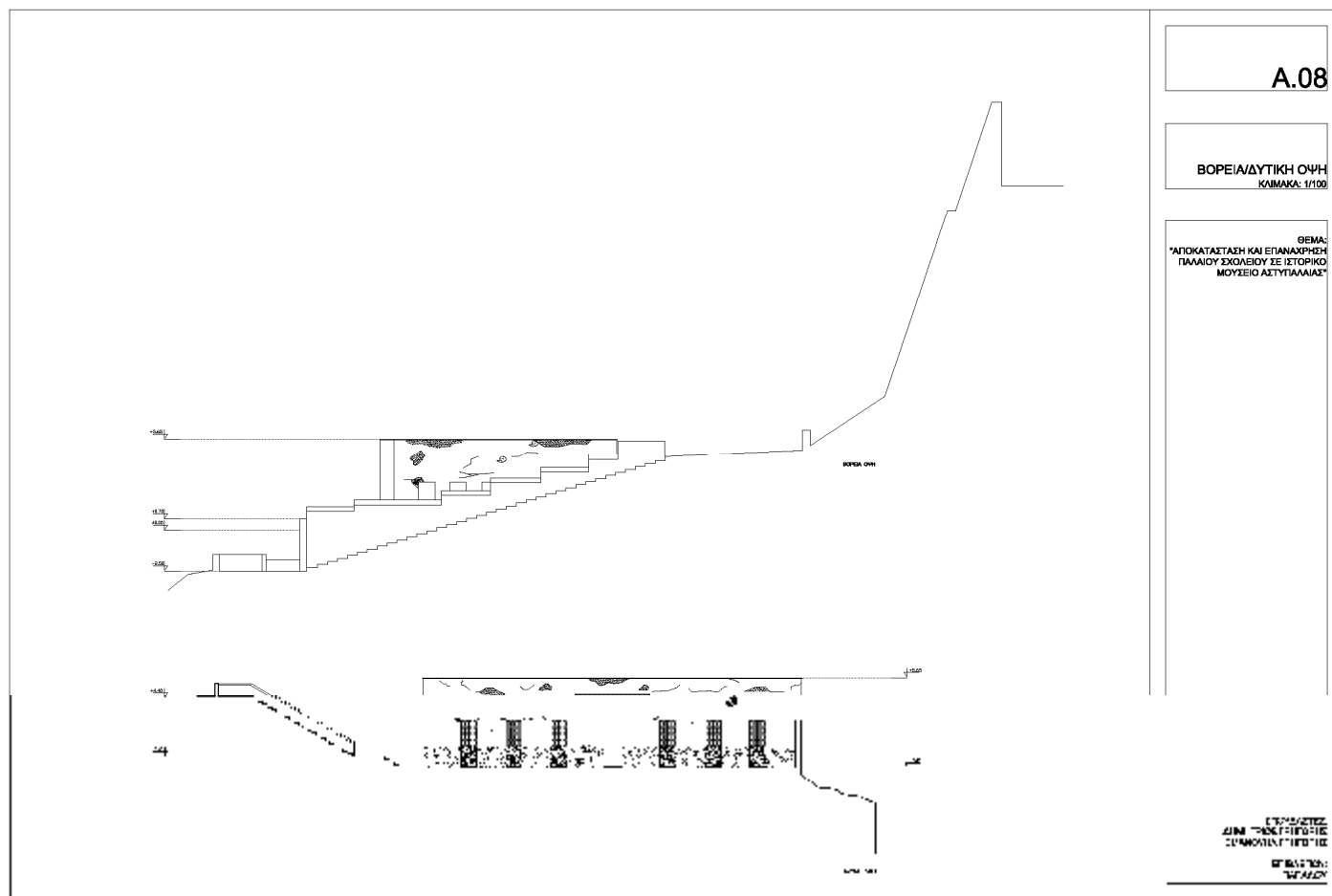

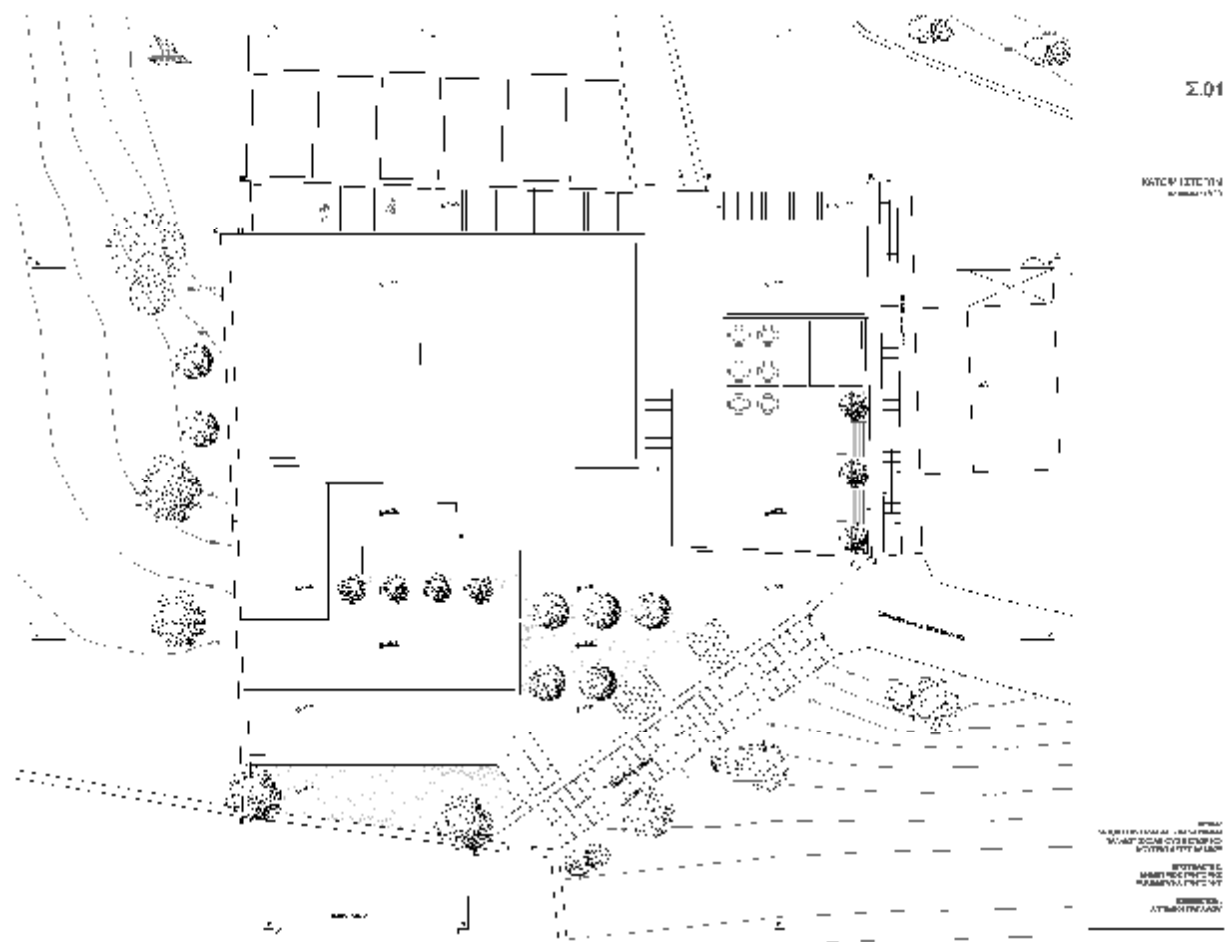

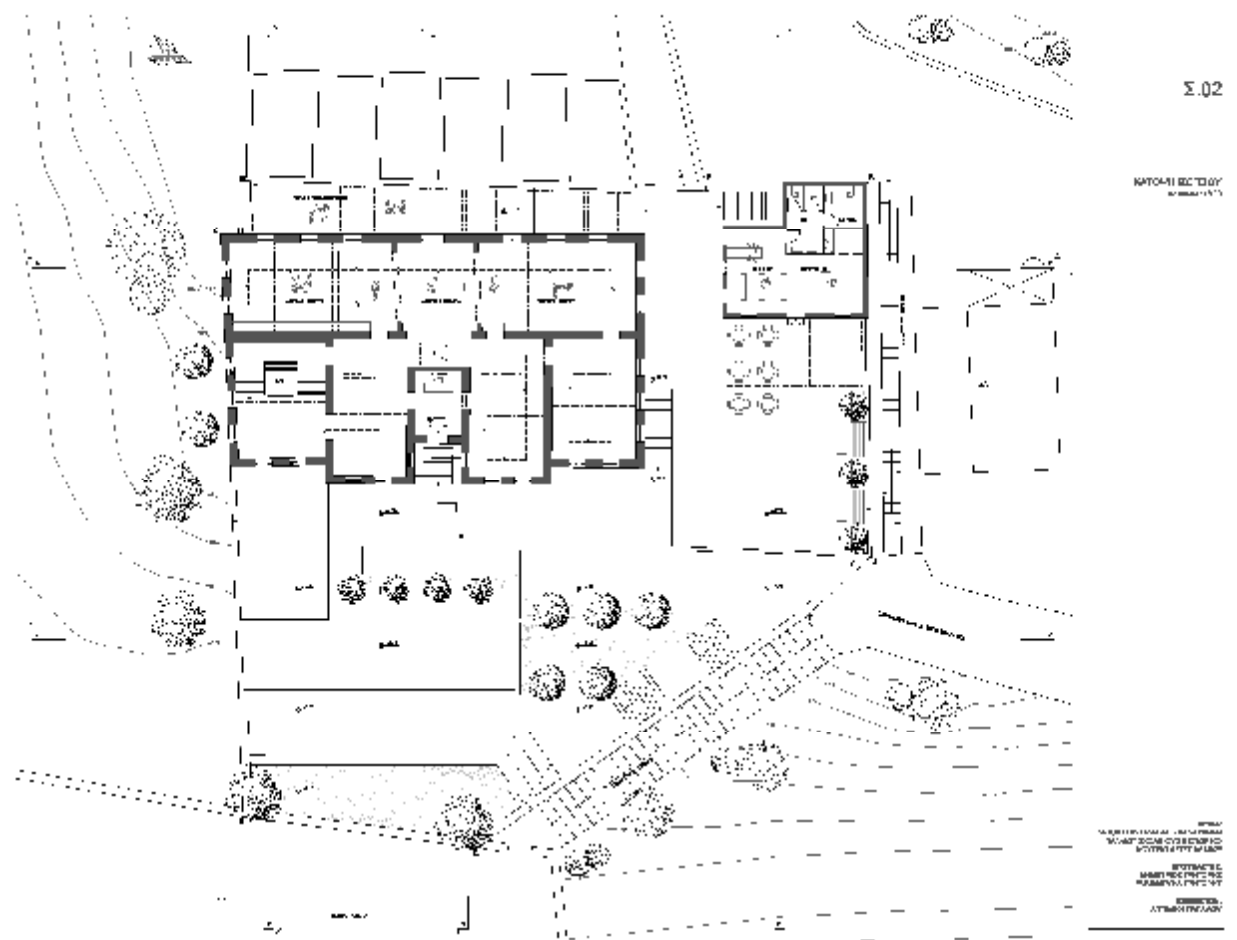

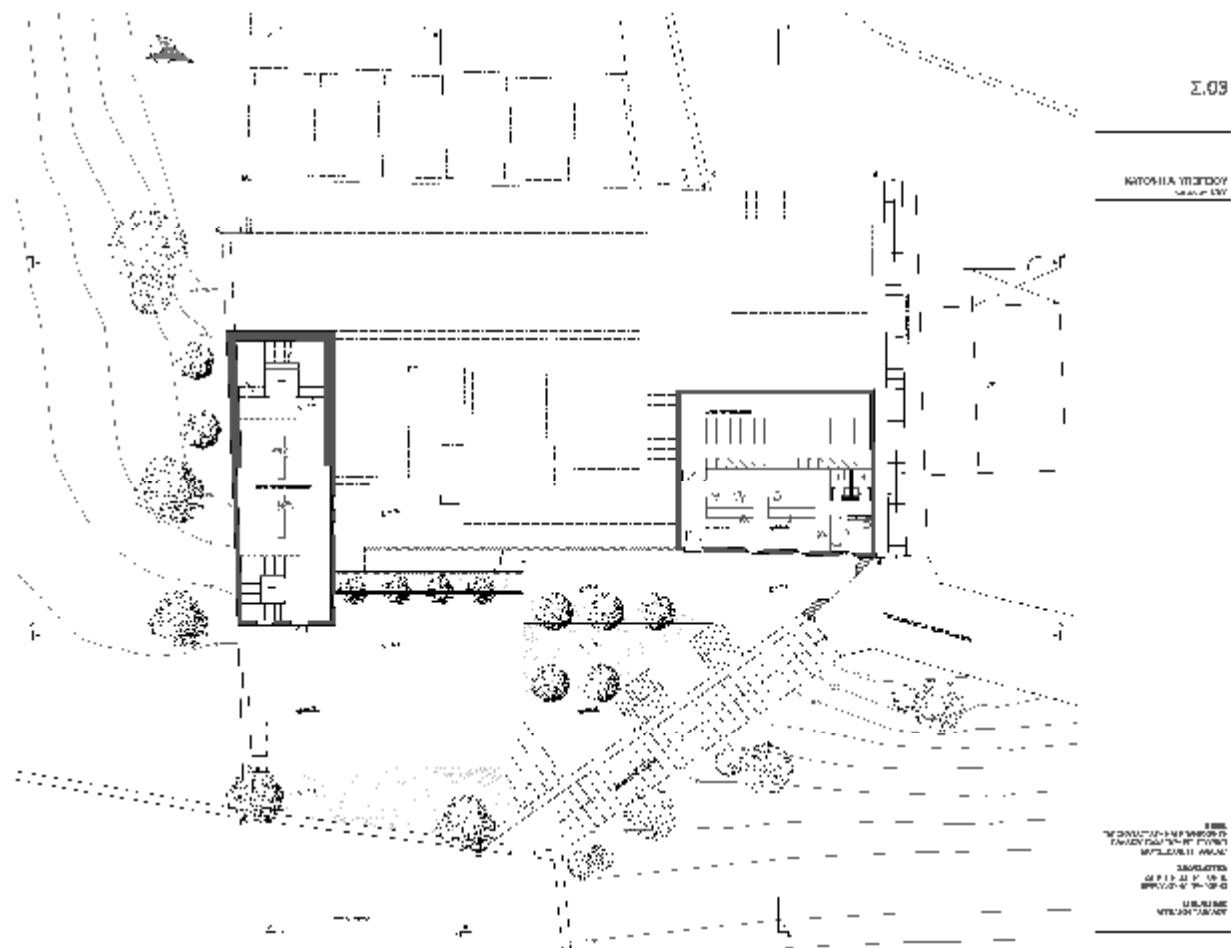

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΠΑΛΑΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

